

**Extra handen in de kleuterklas
Gebruik kennis over brein op school
Spelenderwijs leren programmeren
Verbond school, kinderopvang en zorg
Schooladvies weegt het zwaarst**

Extra handen in de kleuterklas

De zorgassistent neemt de kleuterjuf zorgtaken uit handen, zodat zij kan doorgaan met het onderwijs. Meisjes uit het praktijkonderwijs en vso vergroten zo hun arbeidskansen. Een win-win-situatie. Maar zullen basisscholen jaarlijks echt 402 van deze banen kunnen creëren, zoals de Participatiewet voorschrijft?

Pagina 6

Gebruik kennis over het brein in de klas

We weten steeds meer over de manier waarop het kinder- en puberbrein zich ontwikkelt. Een betere uitwisseling tussen het onderwijsveld en de neuro-wetenschappen kan helpen om die kennis in de klas te benutten.

Pagina 12

Spelenderwijs leren programmeren

Veel kinderen vinden het leuk om te leren programmeren. Bovendien schreeuwt het bedrijfsleven om goedopgeleide ICT'ers. Bij het vrijwilligersinitiatief CoderDojo ontwikkelen kinderen buiten schooltijd websites en games. Paul Mos stelt zijn school graag open voor dit initiatief. 'CoderDojo is een leuke manier om leerlingen meer ICT-uitdaging te bieden.'

Pagina 16

Verbond tussen onderwijs, kinderopvang en zorg

Het primair onderwijs, de jeugdhulpverlening en de kinderopvang hebben allemaal hun eigen wetten, doelen en inspecties. PACT stimuleert en ondersteunt de samenwerking op de werkvloer tussen professionals uit de drie sectoren.

Pagina 22

Naar het vo: schooladvies weegt het zwaarst

Met de verplaatsing van de eindtoets van februari naar april krijgt het schooladvies meer gewicht bij de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs. Het is belangrijk dat dit advies betrouwbaar is, zodat de leerling op de juiste plek terecht komt. Afspraken tussen primair en voortgezet over de kwaliteit van het schooladvies voorkomen gesteggel.

Pagina 28

Verder in deze editie

- 4 **Voorwoord** Rinda den Besten over een roerig onderwijsjaar.
- 34 **Webpoll** 'Tablets zijn leuk, maar voornamelijk voor thuisgebruik. Voor het onderwijs blijft het van ondergeschikt belang.' Lees hoe bezoekers van onze website stemden. Twee onderwijsbestuurders lichten hun mening toe.
- 37 **Column**
Paul van Meenen, Tweede Kamerlid voor D66, over digitale leermiddelen.

podium is een platform van en voor leden van de PO-Raad waar meningen, ideeën, problemen en oplossingen uit de onderwijspraktijk aan bod komen. De PO-Raad ondertekent niet noodzakelijk de in het blad verkondigde meningen. Overname van artikelen alleen na overleg met de hoofdredactie.

Hoofdredacteur: Marc Mathies. Eindredacteur: Marijke Nijboer. Grafische vormgeving: Coers&Roest.

Foto omslag: Hans Roggen. Redactieadres: podium@poraad.nl

Brein-storm

Welkom in een nieuwe **podium**, de eerste van het nieuwe schooljaar. Er speelt dit schooljaar al weer veel in het onderwijs. Zo is net bekend geworden dat zowel de achterban van de PO-Raad als de vakbonden hebben ingestemd met het onderhandelaarsakkoord cao

PO 2014-2015, dat we begin juli sloten.

Ik ben heel verheugd dat onze leden met een overtuigende meerderheid hebben ingestemd met het akkoord, maar ik ben nog blijer dat bijna 60 procent van de leden een stem heeft uitgebracht. Dat is goed voor de democratie binnen de vereniging. De uitvoering van de stemprocedure ging in eerste instantie nog niet helemaal perfect, maar uiteindelijk verliep de stemming transparant, eerlijk en verifieerbaar.

Met het definitief aannemen van de cao wordt het bestuursakkoord dat we net voor de zomer met het kabinet afsloten, ook definitief. Binnenkort verschijnt er een extra **podium** met alle informatie over dit bestuursakkoord. Ik ben trots op de cao en het bestuursakkoord. We laten daarmee zien dat we een moderne sector zijn met ambities voor het onderwijs van de leerlingen, van nu en van morgen.

Ik realiseer me wel dat beide akkoorden voor u als schoolbestuur werk met zich meebrengen. U moet bijvoorbeeld op basis van de cao aan de slag met een moderner personeelsbeleid. Leden van de PO-Raad hebben ons gevraagd of wij daar support bij kunnen bieden. Dat gaan we zeker doen; zowel voor de cao als het bestuursakkoord; door informatie te verschaffen en door ondersteuning te bieden. In de extra **podium** leest u ook daarover. Houdt u vooral ook onze website en nieuwsbrief in de gaten. Daar vindt u steeds de meest actuele informatie.

En dan gaan we al weer naar de Algemene Ledenvergadering van donderdagochtend 27 november aanstaande. Binnenkort ontvangt u de uitnodiging. Ik hoop u natuurlijk allemaal te zien. Het zou geweldig zijn als we daar ook 60 procent van onze leden mogen begroeten. Wellicht moeten we dan een zaaltje bijboeken, maar dat doen we graag. Aansluitend aan de ALV organiseren we de conferentie 'Brein-storm' over de stormachtige ontwikkelingen rond de kennis over de werking van het kindere brein. Reserveert u daarom de hele donderdag in uw agenda!

In deze **podium** vindt u een voorproefje van deze middag; een interview met prof. dr. Hanna Swaab. Tijdens de conferentie maakt u kennis met alle ontwikkelingen in de neurowetenschappen. Ik vind het zelf een fascinerend onderwerp en verwacht dat het voor ons allemaal ook een nuttige middag wordt; dat u als schoolbestuurder de informatie ook daadwerkelijk kunt benutten in uw dagelijks werk. Overigens zijn ook schoolleiders en overig onderwijspersoneel welkom op de conferentie. Als u nog twijfelt, moet u zeker het interview met Hanna Swaab lezen.

Verder vindt u in deze **podium** veel andere onderwerpen die rechtstreeks verband houden met ons bestuursakkoord: de extra handen van de zorgassistent in de kleuterklas, spelenderwijs leren programmeren voor nieuwsgierige leerlingen, een landelijk project dat samenwerking stimuleert tussen professionals uit onderwijs, kinderopvang en zorg, een discussie over het gebruik van tablets in de klas, en de rol van het schooladvies bij de overstap naar het voortgezet onderwijs.

Ik wens u veel leesplezier.

Rinda den Besten
Voorzitter PO-Raad

A woman with dark hair tied back, wearing a white lab coat over a light blue shirt, is leaning over a table. She is smiling and looking down at a young child with dark hair who is also looking down at the table. The child is wearing a white shirt. They appear to be working together on a task. In the background, there are shelves with various items, including a red-framed picture and a yellow object. A blue plastic basket is on the table.

Extra handen in de kleuterklas

Een juf voor de les en een juf voor de zorg

De PO-Raad is van twee kanten betrokken bij de zorgassistenten. Zij werken op een basisschool, maar velen komen ook van een vso-school. Daarom in deze **podium** de zorgassistent in de schijnwerpers!

De zorgassistent neemt de kleuterjuf zorgtaken uit handen. Zij strikt veters en helpt kleintjes op het toilet, zodat de juf kan doorgaan met het onderwijs. Dit opleidingstraject vergroot de arbeidskansen voor meisjes uit het praktijkonderwijs en vso. Een win-win-situatie. Maar zullen basisscholen jaarlijks echt 402 van deze banen kunnen creëren, zoals de nieuwe Participatiewet voorschrijft?

TEKST MARIJKE NIJBOER

Acht uur 's morgens op de Haagse Anne Frankschool: voordat de kleuters binnenkomen, zet Gulsah alle stoeltjes in de kring. De vierjarige Dina is net nieuw op school en huilt hartverscheurend als haar moeder vertrekt. Gulsah neemt haar op schoot. Samen zitten ze in de kring terwijl juf An een verhaal vertelt.

Gulsah deelt melk uit, schilt fruit en helpt de kleintjes met verkleden voor en na de gymles. 's Middags, nadat de leerlingen zijn vertrokken, maakt de zorgassistent de tafels schoon en zet ze de stoeltjes er weer op. An Goemans, leerkracht van groep 1a: 'Ook wanneer wij gaan vergaderen om half vier, weet Gulsah precies wat ze moet doen. Dan gaat ze de kast opruimen, het aanrecht poetsen en handdoeken verwisselen. Het is ideaal.' Dat zij veel van dit soort taken aan Gulsah kan overlaten, brengt meer rust in de klas, vindt Goemans. 'Ik word

minder vaak gestoord wanneer ik met de groep bezig ben. Het gebeurt regelmatig dat een kind moet plassen. Dan moet ik de activiteit onderbreken om even mee te gaan. Nu vraag ik Gulsah om dat te doen. Zo heb ik meer aandacht voor de kinderen, en kan ik afmaken waar ik mee bezig ben.'

De jongeren die leren voor zorgassistent hebben een cognitieve beperking. Op de praktijkschool en het vso kregen zij veel structuur. Om de overstap te vergemakkelijken zijn ook bij deze opleiding de groepen klein en is er veel regelmaat ingebouwd.

Dubbel profijt

De zorgassistenten én de basisschool moeten beter worden van deze pilot. De jongeren hebben een moeilijke uitgangspositie op de arbeidsmarkt, zegt Frans Hoebink, directeur ad interim van

Stichting Gezel, die het traject begeleidt. 'Sociale werkplaatsen verdwijnen. De meesten kunnen niet naar het mbo, vanwege de eisen die worden gesteld aan taal-en rekenvaardigheid. Dan blijft er alleen ongeschoold werk over. Deze meisjes komen vaak in een traditioneel stramien terecht van moederschap en stoppen met werken, of hooguit een baan in een fabriek of als schoonmaakster. Daar is niks mis mee, maar nu krijgen ze meer keuzemogelijkheden.' Veel gediplomeerden kunnen zich straks nog best verder ontwikkelen, denkt de arbeidsdeskundige. 'Met dit diploma en twee jaar relevante werkervaring komen zij elders gemakkelijker binnen. Een aantal kan straks misschien redelijk zelfstandig werken in een kinderdagverblijf of een winkel. Het beroep op sociale voorzieningen zal daardoor afnemen. Dat is een grote winst.'

Leerkracht An Goemans: 'Ik word minder vaak gestoord wanneer ik met de groep bezig ben'

De basisschool, op haar beurt, verwerft via deze pilot extra handen in de klas; geen overbodige luxe nu zij Passend onderwijs moet bieden. 'Leerlingen met het syndroom van Down hebben bijvoorbeeld extra zorg nodig,' zegt Hoebink. 'Er komen ook leerlingen binnen die druk zetten op de groepscohesie. Soms is het nodig om een kind even uit de groep te

halen. Dan is het handig als daar iemand voor beschikbaar is.' Hij benadrukt echter dat de zorgassistent er is voor zorgtaken; pedagogische ingrepen zullen van de leerkracht moeten komen.

Twijfels

Het bestuur De Haagse Scholen heeft zes zorgassistenten geplaatst in kleuterklassen. Toch had bestuurder Wiely Hendricks zijn twijfels: 'Wij denken dat de functie van zorgassistent de komende jaren niet in grote mate zal worden aangeboden; deze werkplekken zullen eerder worden afgebouwd. Dat heeft ermee te maken dat de financiën in het po zich al een paar jaar in negatieve zin ontwikkelen. Scholen hebben eigenlijk teveel mensen op de loonlijst in relatie tot de bekostiging.

Directeur Dick Hartgers: 'Het zijn leuke meiden die de juiste dingen aanpakken'

Als er keuzes moeten worden gemaakt, vallen vaak de randfuncties als eerste af.' Tijdens de opleiding heeft de zorgassistent een arbeidscontract bij Stichting Gezel en ontvangt zij het wettelijk minimum loon. De school betaalt een inleenvergoeding aan de stichting. Ook als de zorgassistent na haar opleiding in dienst blijft, verdient ze het minimumloon.

Hoebink: 'Dat drukt minder zwaar op het budget dan een cao-loon. Het minimumloon is een passende beloning voor deze functie. Ik hoop dat deze functie nooit wordt opgewaardeerd. Dan worden deze vrouwen namelijk te duur.'

Wat bestuurder Hendricks uiteindelijk over de streep trok, was de 'maatschappelijke opdracht' van het onderwijs. 'Wij bieden binnen ons bestuur ook speciaal onderwijs aan. We willen een deel van de verantwoordelijkheid op ons nemen voor de verdere opleiding van deze kwetsbare groep. Bovendien verwachten we dat leerkrachten aan deze functionarissen ook echt wat zullen hebben. Zo kunnen we leerkrachten voor een bepaalde periode tegen relatief weinig kosten extra ondersteuning geven.'

Duidelijke taakverdeling

De Anne Frankschool, die onder Hendricks' bestuur valt, heeft naast Gulsah nog drie zorgassistenten in

dienst. Directeur Dick Hartgers: 'De vrouwen zijn goed geselecteerd. Ze spreken de taal goed en zijn sociaal vaardig genoeg om met kinderen om te gaan. Het zijn leuke meiden die de juiste dingen aanpakken, en zelfstandig kunnen functioneren. Dat bespaart onze kleuterleidsters veel tijd.'

Je moet met je assistent wel een duidelijke taakverdeling afspreken, benadrukt leerkracht An Goemans. 'Per dag krijgt Gulsah de taken die zij zelfstandig kan uitvoeren. Dat werkt prima. Dit is een project voor twee jaar, maar zij werkt zo hard dat wij al hebben gezegd: zullen we er vijf jaar van maken?'

Leerkrachten worden vanuit de pilot

Frans Hoebink: 'Soms is het nodig om een kind even uit de groep te halen. Dan is het handig als daar iemand voor beschikbaar is'

Bestuurder Wiely Hendricks:
‘Wij denken dat de functie
van zorgassistent de
komende jaren niet in
grote mate zal worden
aangeboden’

begeleid in het omgaan met de zorgassistenten. Hoebink: ‘Sommigen zitten op het niveau van groep 7. Het is natuurlijk nogal bijzonder dat je zo iemand als collega in de klas krijgt. Toch moet je haar aansturen als een volwaardige collega.’ Sommige leerkrachten moeten wennen aan de aanwezigheid van een hulp die de vloer dweilt wanneer een kind een ongelukje heeft gehad. ‘Anderen zijn geneigd om dit soort dingen zelf te doen, omdat

zij het sneller kunnen. Dan zit zo’n meisje er voor niks bij. Leerkrachten moeten gaan snappen dat het er niet toe doet dat de zorgassistent iets trager is. De leerkracht ervaart dat namelijk niet in de werkdruk.’

De juiste kansen bieden

Aangezien het po de opdracht heeft gekregen om de komende tien jaar 4020 mensen met een arbeidshandicap te plaatsen, lijkt het aannemelijk dat er na de huidige opleidingsgroep volgende lichtingen komen. In diverse plaatsen, waaronder Eibergen, Zoetermeer en verschillende Friese gemeenten, worden opleidingen voorbereid.

Hoebink: ‘Ik hoop dat wij ons door deze pilot leren verbazen over de mogelijkheden van mensen om zich te ontwikkelen. Als we mensen kansen geven die binnen hun bereik liggen, kunnen ze veel. De kinderen die in het kader van Passend onderwijs binnenkomen, hebben een ander ontwikkelingstempo dan de andere kinderen in de groep. De zorgassistent kan in het tempo van deze leerling praktische begeleiding geven. “Traag” is dan niet langzaam, maar gewoon een andere snelheid.’ ■

Scholen die belangstelling hebben om een leerwerkbaan als zorgassistent ter beschikking te stellen, kunnen contact opnemen met Stichting Gezel: <http://www.stichting-gezel.nl/onderwijs>

Op YouTube is te zien hoe de inzet van zorgassistent Kelly leidt tot grote tevredenheid op basisschool De Vlinderboom in Dongen. Zij is hier inmiddels vier jaar werkzaam.

Pilot Zorgassistenten

23 jonge vrouwen¹, afkomstig uit het praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs, volgen de tweejarige mbo 2-opleiding tot zorgassistent. Dertien doen dat op Walcheren, tien in Den Haag. Deze leerlingen met een cognitieve beperking worden tevoren beoordeeld op geschiktheid (taalbeheersing, presentatie, kunnen omgaan met kinderen). Ze gaan wekelijks een dag naar school en werken vier dagen in een kleutergroep op een basisschool. De geslaagden ontvangen een mbo 2-diploma Assistent dienstverlening en zorg.

---

1 Er worden alleen vrouwen geplaatst. Gezien de recente misbruikaffaire rond een mannelijke leider bij een Amsterdamse kinderopvang, meende de projectleiding dat de toelating van mannen zou kunnen leiden tot onrust onder ouders.

De Participatiewet

De nieuwe Participatiewet moet mensen met een arbeidshandicap aan werk helpen. In het Sociaal Akkoord is afgesproken dat werkgevers plekken voor hen creëren. De overheid moet in 2023 25.000 extra banen hebben gerealiseerd voor deze doelgroep, ten opzichte van het aantal banen op 1 januari 2013. Het primair onderwijs moet in 2023 4020 extra arbeidsplaatsen hebben geleverd. Voor de komende tien jaar komt dat neer op 402 extra banen per jaar. Twee pilots, opgezet door het Arbeidsmarktplatform PO, moeten uitwijzen hoe werkgevers in het po de betreffende jongeren aan passend werk kunnen helpen: een pilot functiecreatie en een pilot zorgassistenten-in-opleiding.

Aan de hand van nieuwe criteria bepaalt het UWV of medewerkers onder de Participatiewet vallen. In dat geval worden mensen opgenomen in een doelgroep-register. Dit register zal toegankelijk zijn voor werkgevers. Als de sector overheid het quotum niet haalt, treedt de quotumwet in werking. In dat geval wordt per werkgever bekeken of hij voldoende medewerkers met een arbeidsbeperking een baan heeft aangeboden. Zo niet, dan zal een heffing van € 5000,- worden opgelegd voor elke ontbrekende baan. Voor werkgevers met minder dan 25 medewerkers geldt een uitzondering.

Meer informatie: <http://www.poraad.nl/content/de-participatiewet-pilots> en op <http://www.vso-werkgevers.nl/participatiewet-en-quotumregeling/2014-07-14/258/factsheet-banenafpraak.html>

Prof. dr. Hanna Swaab: 'Elke ontwikkelings-
fase heeft implicaties voor hoe je
leerlingen moet bejegenen'

Gebruik kennis over brein om kind beter te laten leren

We weten steeds meer over de manier waarop het kinder- en puberbrein zich ontwikkelt. Een betere uitwisseling tussen het onderwijsveld en de neuro-wetenschappen kan helpen om die kennis in de klas te benutten.

TEKST LISETTE BLANKESTIJN

‘Leerkrachten zouden meer kunnen profiteren van kennis uit de neuropsychologie over de ontwikkeling van de hersenen van de kinderen, en over de implicaties die iedere fase heeft voor de manier waarop ze hun leerlingen zouden moeten bejegenen. Om dat te bereiken is het belangrijk dat de disciplines onderwijskunde en neurowetenschappen zich structureel tot elkaar verhouden.’ Dat zegt prof. dr. Hanna Swaab, hoogleraar Neuropedagogiek en Ontwikkelingsstoornissen in Leiden. ‘Neem de periode waarin kinderen beginnen met hun schoolcarrière. We zijn gewend om deze leerlingen te leren luisteren, zodat ze optimaal kunnen profiteren van onze kennisoverdracht. Maar uit neuropsychologisch onderzoek weten we dat voor deze leeftijd het meer explorerend leren, waarbij kinderen gedreven worden door nieuwsgierigheid, heel goed werkt. Daarbij zou je de functies die ons denken en gedrag helpen organiseren zoveel mogelijk moeten stimuleren. Dus niet: een zesjarige iets uitleggen en dan zeggen: doe

het maar. Beter werkt het om nieuwsgierigheid op te wekken en kaders aan te reiken waarbinnen het kind zelf kan leren om antwoorden te vinden en probleemoplossend te denken. Daarbij leert de neuropedagogiek ons ook: er is veel meer nodig dan kennisoverdracht via taal. Ook de motorische stimulans is bijvoorbeeld heel belangrijk. Als kinderen al hun zintuigen kunnen gebruiken in een omgeving die stimulerend is en exploratie toestaat, dan beklijft de stof beter. Dit soort kennis zou meer vertaald kunnen worden naar de onderwijspraktijk.’

Cursussen voor leerkrachten

De Universiteit Leiden heeft in het kader van wetenschappelijk onderzoek cursussen voor leerkrachten georganiseerd, over hoe zij inzichten uit de neurowetenschappen kunnen benutten voor de informatieoverdracht, vertelt Hanna Swaab. Daarbij ervoeren de onderzoekers dat er grote verschillen zijn tussen leerkrachten in hun kennis over dit onderwerp, en dus ook in de vaardighe-

den die ze tentoonspreiden. 'Er zou – in de lerarenopleiding of tijdens nascholing bijvoorbeeld – meer aandacht kunnen worden besteed aan het belang van het effect van de uitstraling en attitude van de leerkracht. We weten dat stemming en motivatie mede worden bepaald door de stemming en gezichtsuitdrukking van degene met wie we in gesprek zijn. Dus moeten leerkrachten zich bewust zijn dat hun eigen emoties een rol spelen bij de didactiek, en zich bewust zijn van hun uitstraling. Denk ook aan hoe je dingen formuleert. Zeg je: "We gaan nu iets moeilijks doen," of "We gaan nu iets interessants doen"?

'Het is belangrijk dat schoolbesturen zich verbinden met mensen die neurobiologische kennis de school in kunnen brengen'

Professionalisering

Om dit soort kennis in de scholen te krijgen, is wellicht nog een professionaliseringsslag nodig, denkt prof. Swaab. 'Bestuurders gaan over de budgetten en daarmee over uitgaven voor bij- en nascholing. Natuurlijk moeten scholen geld uitgeven aan bijvoorbeeld nieuwe computers, maar leidend moet zijn dat we de leerlingen een optimale opvoeding geven. Leerkrachten zijn professionele opvoeders, dat geeft hun veel

verantwoordelijkheid. Zij moeten dus beschikken over wetenschappelijke inzichten die zij kunnen vertalen naar hun lespraktijk. Scholen zouden zich kunnen verbinden met onderzoek op dit gebied. Denk aan de Academische Basisschool of Academische werkplaatsen, of aan de academische pabo's waar deze kennis wordt ontwikkeld en ter beschikking gesteld aan de scholen. Het hoort bij een professionele houding van leerkrachten, directie en schoolbestuurders dat zij op zoek zijn naar de meest actuele kennis. Je bent als professionele opvoeder toch zo'n zes uur per dag bezig om het brein van het kind "in te richten". Daarbij moeten we ons ook realiseren: hoe jonger het kind, hoe meer invloed je hebt.'

Kauwgom

Prof. Swaab benadrukt hoe belangrijk het is dat leerkrachten oog hebben voor verschillen tussen kinderen. 'Scholen moeten zijn opgewassen tegen een grotere diversiteit in hun leerlingenpopulatie, ook vanwege Passend onderwijs. Neem kinderen met ADHD. Voor hen is de balans tussen inspanning en ontspanning extra belangrijk. Als een kind met ADHD kan bewegen en praten, verhoogt dat zijn aandacht. Ook zingen en eten is goed voor de activatie van de hersenfuncties. Een leerkracht die dat weet, ergert zich minder aan dat gewiebel en drukke gedoe. Vraag je zo'n kind om stil te zitten, dan verlaag je dus misschien zijn aandacht. Dit geldt overigens voor alle kinderen, maar voor kinderen met ADHD in sterkere mate. Het kan voor

sommige leerlingen belangrijk zijn dat je zorgt voor voldoende activiteit in je programma. Laat ze maar even naast hun stoel op en neer springen. En dan daarna weer door! Ik ken ook leerkrachten waar de kinderen om deze reden bij toetsen kauwgom mogen kauwen.'

Bioritme

De kennis over de invloed van slaap op het leren neemt toe. Swaab: 'We weten nu: de slaap moet niet te kort zijn, maar ook niet te lang. Het bioritme verschilt per leeftijd en per kind. Waar jonge kinderen meestal in de ochtend het meest helder zijn, ligt dat moment voor adolescenten meestal veel later op de dag. Met dat soort kennis zou je als school je voordeel kunnen doen. Bijvoorbeeld door de lestijden aan te passen. Maar ook door als school voorlichting te verzorgen voor ouders. Wij doen vanuit de universiteit onderzoek naar de invloed

van slaappatronen op het presteren van kinderen overdag. Dat is kennis waar ouders en scholen hun voordeel mee kunnen doen.'

'Ook de motorische stimulans is heel belangrijk'

Verbinden

Gelukkig gaat er al veel goed. Zo stimuleren het Platform Bètatechniek en het Nederlands Instituut voor Hersenen en Cognitie onderzoek naar de vraag hoe je kennis uit de neurowetenschappen ten goede kunt laten komen aan het presteren van kinderen op school, vertelt prof. Swaab. 'Het is belangrijk dat schoolbesturen zich verbinden met mensen die de neurobiologische kennis de school in kunnen brengen.' ■

27 november: breinconferentie PO-Raad

In de neurowetenschap wordt steeds meer bekend over de werking van het brein. Er komt nieuwe kennis over talentontwikkeling, leren, de leeromgeving en creativiteit. Hoe vertalen we dat naar de onderwijspraktijk? En hoe kunt u als bestuurder deze inzichten benutten om de kwaliteit van het onderwijs te blijven verbeteren? Dat komt aan de orde op de breinconferentie van de PO-Raad op 27 november, aansluitend aan de Algemene Ledenvergadering. Er komen diverse wetenschappers aan het woord. Jelle Jolles, universiteitshoogleraar neuropsychologie aan de VU, verzorgt de aftrap. U wordt meegenomen in een zoektocht naar de vertaalslag naar de onderwijspraktijk. Collega's die de inzichten rond brein en leren al in de praktijk brengen, delen hun ervaringen. Zo maakt u kennis met de impact van neurowetenschappelijk onderzoek op leren en onderwijs.

Spelenderwijs leren programmeren

CoderDojo op school

Veel kinderen en jongeren vinden het leuk om te leren programmeren. Als je eenmaal ICT-vaardig bent, haal je meer uit je computer en tabloid en kun je creatief aan de slag. Bovendien schreeuwt het bedrijfsleven om goedopgeleide ICT'ers. Bij CoderDojo, een internationaal vrijwilligersinitiatief, ontwikkelen kinderen buiten schooltijd websites en games. Schoolleider Paul Mos stelt zijn school graag open voor dit initiatief. 'CoderDojo is een leuke manier om leerlingen die dat willen meer ICT-uitdaging te bieden.'

TEKST IRENE HEMELS

Twintig jongens en meisjes hebben zich voor de eerste CoderDojo¹ van het nieuwe schooljaar verzameld in de ruime hal annex bibliotheek van Montessori and international school Elckerlyc in Leiderdorp. Met gemak loodst Bram Bauwens (10) een robotje door de online game Bomberbot. 'Ik heb niemand met wie ik kan programmeren. Hier kan ik vragen stellen en het is gezelliger dan in m'n eentje thuis.'

Achter hem werken twee vriendjes van zeven met Scratch, waarmee je eenvoudige programmaatjes kunt maken. Aan de tafel met gevorderden werkt Max van Dalen (12) met een stuk pizza in de hand op de van thuis meegebrachte laptop

met programmeertaal Python. Fanatiek programmeert hij regel na regel: korte, voor de leek onbegrijpelijke zinnen en coderingen. 'Ik wil later bij Ubisoft werken,' verwoordt hij zijn jongensdroom, verwijzend naar de spelontwikkelaar van onder meer het populaire Watch Dogs.

Creatief met de computer

CoderDojo werd opgericht vanuit de overtuiging dat kinderen te weinig onderricht krijgen in computervaardigheden. Scholen geven hier bijvoorbeeld maar beperkt aandacht aan. Paul Browne, initiatiefnemer van CoderDojo in Leiderdorp: 'Kinderen leren werken met Word, Excell en Powerpoint, maar daar blijft het meestal bij. Dat zijn belangrijke vaardigheden voor kan-
toor, maar jongeren vinden dat nu net

---

¹ Een samentrekking van coder (programmeren) en dojo (club)

Bram (10):
Ik heb niemand met wie
ik kan programmeren.
Hier kan ik vragen stellen
en het is gezelliger dan in
m'n eentje thuis.'

de meest saaie dingen! Het wordt pas leuk als je creatief met computers kunt omgaan. Kinderen leren computers en tabloids gebruiken, maar leren niet wat je er nog méér mee kunt.'

Ook in het verenigingsleven krijgt de computer weinig aandacht. 'Er zijn

duizenden sportclubs. Kinderen die goed kunnen voetballen worden met veel enthousiasme onthaald. Met voetbal zijn prijzen en trofeeën te winnen; heel motiverend voor jongeren. Voor kinderen die goed zijn met computers heb je dat niet.' Tel daarbij op dat goedopgeleide ICT'ers niet zijn aan te slepen, en het Nederlandse bedrijfsleven nu al hoogopgeleide ICT'ers tekort komt. Browne: 'Door technologische vernieuwingen zijn er de afgelopen jaren nieuwe functies bijgekomen die veel ICT-kennis vereisen. Met CoderDojo creëren we een omgeving waarin kinderen samen aan de slag kunnen met programmeren en gemotiveerd en gestimuleerd worden.'

Bram Bauwens wordt geassisteerd door z'n vader Bjorn.

Snelle groei

CoderDojo is echt een 'grassroot' project. Browne, in Nederland werkzaam voor de Ierse overheid: 'Iedereen kan er één opzetten. Het enige wat je nodig hebt is een locatie. Een school is natuurlijk perfect!' De van oorsprong Ierse beweging groeide in drie jaar tijd uit tot zo'n 500 CoderDojo's in bijna vijftig landen over de hele wereld. In Nederland vind je onder meer CoderDojo's in Amsterdam, Rotterdam en Leiderdorp. De Leiderdorpse bijeenkomsten worden maandelijks gehouden voor jongeren van 7 tot 17 jaar, of ze nu leerling zijn van Elckerlyck of niet. Ouders en vrijwilligers begeleiden hen. Echte programmeerkennis heb je er niet voor nodig, zegt vader Bjorn Bauwens: 'Ik heb zelf geen computerachtergrond, maar je kunt kinderen begeleiden door hen te wijzen op zaken en vragen te stellen.' Samenwerken is belangrijk bij CoderDojo. Browne: 'Het is fantastisch om te zien hoe de kinderen elkaar vooruithelpen en van elkaar leren. Heel inspirerend.' Aan het eind van de ochtend, als de pizza's zijn binnengebracht, presenteren ze hun ontdekkingen aan elkaar. 'Op zo'n moment is er veel interactie, en zijn kinderen *eager* om elkaar verder te helpen.'

Browne maakte in Ierland kennis met CoderDojo, waar de beweging is opgezet door voormalig hacker James Whelton en entrepreneur Bill Liao. 'In Ierland is CoderDojo behoorlijk ingeburgerd. De Nederlandse onderwijssituatie op ICT-gebied is redelijk vergelijkbaar met die in Ierland. Er zijn prima leerkrachten die goed met jongeren kunnen

Paul Browne:
'Kinderen leren computers
en tabloids gebruiken,
maar leren niet wat je er
nog méér mee kunt'

omgaan en goed lesgeven in hun vak. Maar als het om computers en ICT gaat, blijven ze vaak nog achter. Bovendien wordt van overheidswege niet zwaar ingezet op computeronderwijs.'

Bestuursakkoord

Schoolleider Paul Mos van Elckerlyck wijst op het laagdrempelige karakter van CoderDojo. 'Het aantrekkelijke is dat jongeren die dat willen, de gelegenheid

krijgen om met programmeren aan de slag te gaan. Vrijblijvend, een beetje ongestructureerd. Dat spreekt aan. Het is een goede manier om ICT en creativiteit samen te laten komen. Het programma spreekt kinderen aan en motiveert hen. Het softwareprogramma Scratch is specifiek voor jongeren gemaakt door het Massachusetts Institute of Technology. Het is de ultieme gamificatie. Als je hier een apart vak van maakt in een schoolse setting, wordt het minder interessant en kan het zelfs zijn doel voorbijgeschieten.'

Toch is de link met school belangrijk. Een mooie bijkomstigheid is dat CoderDojo aansluit bij het afgelopen zomer gesloten Bestuursakkoord PO, vindt Mos. 'Hier

Schoolleider Paul Mos:
'Als je hier een apart vak
van maakt in een schoolse
setting, wordt het minder
interessant en kan het zelfs
zijn doel voorbijgeschieten'

gaat het bij uitstek over het aanleren van 21ste eeuwse vaardigheden, talentontwikkeling en het stimuleren van excellentie van leerlingen. Je speelt in op hun behoefte en interesses, en sluit aan bij hun doorgaande ontwikkelingslijn. Bij ons meldde zich een leerkracht als vrij-

De kinderen helpen elkaar en leren van elkaar.

williger. Die kan zijn eigen vaardigheden verder ontwikkelen, en dat stimuleert misschien ook de ICT-ontwikkeling op school.'

Pedagogisch partnerschap

CoderDojo versterkt ook het pedagogisch partnerschap omdat ouders een groot stuk van de organisatie op zich nemen. Mos: 'Zij gaan samen met hun kind en andere kinderen aan de slag. Je kunt je kind hier niet zonder meer dropen; ouders wordt gevraagd of ze mentor willen zijn en een groepje kinderen onder hun hoede willen nemen. Dat vind ik een fantastisch aspect aan CoderDojo. Sommige van onze ouders zijn wat 'cerebrale types', zij werken bij een technologisch bedrijf of in de medische wereld en hebben niet zoveel voeling met wat hun kind op de basisschool doet. Zo raken zij op een positieve manier betrokken bij iets wat hun kind goed kan.'

Analytisch denken

Mos ziet meer positieve effecten. 'Bij CoderDojo leren kinderen op een speelse manier logisch en analytisch nadenken. Daarmee is het een spin-off voor andere denkprocessen. Ik zie sommige kinderen ook meer zelfvertrouwen krijgen, schuchtere kinderen gaan met

meer plezier naar school. Er zijn ongetwijfeld ook andere manieren te bedenken om dit te bereiken, maar CoderDojo is een goede aanvulling om dat het een deel van de kinderen echt aanspreekt.' Derdejaars student mediatechnologie Christian Vermeulen startte begin 2013 in Rotterdam met de allereerste CoderDojo in Nederland. 'Dit is wat ik zelf had willen hebben toen ik op school zat,' vertelt hij. 'Dit zou mijn honger hebben gestild. Ik was altijd alleen maar aan het programmeren en kende niemand met dezelfde passie. Ik ging er zo in op dat ik slecht presteerde op school en uiteindelijk van het vwo afzakte naar het mbo. Dat was zeker niet gebeurd als er zoiets als CoderDojo was geweest.' ■

Codeweek 2014

Van 10 tot 17 oktober is er landelijk aandacht voor het belang van leren programmeren. De gehele week zijn er door het hele land activiteiten die kinderen kennis laten maken met programmeren, en stimuleren om hiermee aan de slag te gaan. Zie ook: www.codeweek.nl en www.coderdojo.nl

PACT moet verbond slaan tussen
onderwijs, kinderopvang en zorg

‘De school als solitaire voorziening is uit de tijd’

De geïsoleerde systemen rond het jonge kind zijn onderwijsbestuurder Jack van de Logt een doorn in het oog. Het primair onderwijs, de jeugdhulpverlening, de kinderopvang: ze hebben allemaal hun eigen wetten, doelen, regels en inspecties. Om deze schotten te slechten, zet Van de Logt zich in voor PACT. Een landelijk project dat de samenwerking op de werkvloer tussen professionals uit de drie sectoren stimuleert en ondersteunt.

TEKST JOËLLE POORTVLIET

In de publicaties over PACT wordt enerzijds geschreven over 'sectoren die naar elkaar toe groeien', anderzijds over sectoren die 'moeten gaan samenwerken'. Is intersectorale samenwerking een wens, of een verplichting? Duidelijk is in ieder geval dat de bekende knip, tussen kinderen van nul tot vier jaar (opvang) en kinderen van vier tot twaalf jaar (school), stevig zit ingebakken in de verschillende sectoren en bij hun medewerkers. Over en weer bestaan vooroordelen, verschillen in visie, in opleidingsniveau en competenties.

Bovendien kan men nieuwe wetgeving die de sectoren voorzichtig naar elkaar duwt, nog gemakkelijk omzeilen. Neem de Wet Kinderopvang. Deze is door veel scholen afgevinkt door een praktisch convenant te tekenen met een kinderopvangorganisatie. En als het gaat om Passend onderwijs roepen veel samen-

werkingsverbanden juist dat er weinig zal veranderen, om de onderwijsprofessional maar niet het idee te geven dat hij nog meer moet gaan 'zorgen' dan nu het geval is. Waarom dan toch intersectorale samenwerking aanjagen?

Jack van de Logt, bestuurder van Conexus in Nijmegen: 'Natuurlijk kun je als school of bestuur voorbij gaan aan de doelstelling van wetten en creatieve oplossingen zoeken, maar dan blijf je vooral bezig met beheersen. Het lijkt mij veel logischer en minder omslachtig om samenwerking rond jonge kinderen daar te laten plaatsvinden waar zij dagelijks komen. Dan kun je profiteren van elkaars expertise. Daarmee bedoel ik niet dat je de werk- en kijkprincipes van het onderwijs steeds meer moet loslaten op het jonge kind, maar dat we kunnen leren van hoe professionals uit de kinderopvang en de zorg naar kinderen kijken.'

Fawzia Nasrullah:
‘Elke sector kent zijn
eigen werkelijkheid. Eer je
dat van elkaar doorhebt
zijn er soms vervelende
discussies’

Vindplaats is werkplaats

Ook collega-bestuurder Fawzia Nasrullah van jeugdzorgorganisatie Youké uit Zeist wil zoveel mogelijk met kinderen werken in hun natuurlijke omgeving. ‘Vindplaats is werkplaats,’ stelt ze. Nasrullah zit net als Van de Logt in de bouwgroep van PACT. Haar medewerkers komen al jaren op scholen. Ze werken er met aparte klasjes leerlingen die niet in een reguliere groep kunnen meekomen, of nemen leerlingen apart voor begeleiding. Die

samenwerking, hoe gewenst ook door beide partijen, levert allerlei problemen op. Vooral praktisch. Nasrullah: ‘Onze inspecties werken bijvoorbeeld heel verschillend. Als een medewerker van ons een deel van de lestijd van een leerling wil gebruiken, kan de school problemen krijgen in verband met haar urennorm. Of neem financiering: van wie zijn de ruimtes waarin zowel onderwijs als jeugdzorg met kinderen werken? En: mogen we in elkaars dossiers werken?’ Volgens Fawzia belemmert de hoeveelheid vraagstukken en combinaties van problemen de samenwerking. ‘Elke sector kent zijn eigen werkelijkheid, maar eer je dat van elkaar doorhebt zijn er soms vervelende discussies. Bovendien kost dat veel kostbare overlegtijd, die we allemaal liever aan het kind besteden.’

Jeugdzorg in schoolteam

Mede om een deel van die tijd terug te winnen, heeft de Conexus-school Het Talent in Lent een jeugdzorgmedewerker toegevoegd aan het onderwijsteam. Bekostigd vanuit Alert4You, een voorloper van PACT, werkt Marije Platvoet zestien uur per week in de reguliere groepen. En zoveel mogelijk preventief. Want ook daar is volgens schoolleider Carla van den Bosch grote winst te maken. ‘Ik weet zeker dat als Marije een jaar eerder op onze school was komen werken, zij bij minstens twee kinderen kostbare en langdurige onderzoekstrajecten had kunnen voorkomen.’ Jeugdzorgmedewerkster Platvoet focust zich niet zozeer op de potentiële of al aanwezige diagnoses, maar meer op het gedrag van kinderen in de groep.

Ze ondersteunt de leerkracht, onder andere bij het werken aan de groepsdynamiek. Platvoet: 'Ik zie ze natuurlijk wel, de kinderen met ADHD en autistische trekken, maar als zij verder goed in hun vel zitten hoef ik niet per se apart met hen aan de slag.' In de praktijk steekt ze meer tijd in leerlingen zonder stempeltje die opvallend gedrag vertonen.

Jack van de Logt:
'Het is logisch om de
samenwerking rond jonge
kinderen daar te laten
plaatsvinden waar zij dagelijks
komen. Dan kun je profiteren van elkaars expertise'

Inzet PO-Raad

Het Bestuursakkoord bepleit ontschotting tussen het onderwijs en de sectoren welzijn, opvang, sport, etcetera. Dit om doorgaande ontwikkelingslijnen voor kinderen te bevorderen en te werken aan hun gezondheid en een actieve leefstijl. Ontschotting is dan ook een belangrijk thema voor de PO-Raad bij de lobby en samenwerking met andere partijen. Het stelsel van wet- en regelgeving moet ook op de langere termijn ruimte bieden voor nieuwe arrangementen voor kinderen. De PO-Raad vindt het ook zeer belangrijk dat de werelden van onderwijs en Jeugdzorg nader tot elkaar komen, zodat er integraal nieuw beleid ontwikkeld kan worden. Leonard Geluk, onder meer voorzitter van de Transitiecommissie Stelselherziening Jeugdzorg (TSJ) en oud-wethouder van onderwijs in Rotterdam, zegt hierover: 'Het onderwijs en de Jeugdzorg werken vaak langs elkaar heen. Behalve het schoolmaatschappelijk werk is er geen verbinding. Nu praten de wethouders met de bestuurders over onderwijs, en met de zorginstellingen over zorg. Met de transitie en de invoering van Passend onderwijs is er volop aanleiding om dat anders te organiseren.'

Van PACT naar Kindcentra 2020

PACT is eind 2013 gestart als initiatief van het Kinderopvangfonds en borduurt voort op eerdere projecten uit haar koker, zoals Alert4You en Andere Tijden. De term PACT is letterlijk op te vatten: een verbond sluiten, afspraken maken, verschillen overbruggen. In dit geval tussen de drie sectoren waar kinderen tot zes jaar mee te maken hebben: onderwijs, kinderopvang en zorg.

Voor PACT werken wetenschappers (onder wie Jeanette Doornenbal, Tom van Yperen, Ruben Fukkink en Paul Leseman) en voorlopers uit de praktijk (zoals Het Talent uit Lent) samen aan de kwaliteit van professionals rond het jonge kind. Projectleider Anki Duin: 'De school als solitaire voorziening is uit de tijd. We zien

Anki Duin is projectleider van PACT en tevens betrokken bij 'Kindcentra 2020, ontwikkel de toekomst'

al veel onderwijsinstellingen die samen met kinderopvang en jeugdhulp stappen zetten richting kindcentra. Via PACT willen we die initiatieven ondersteunen, uitbreiden en tegelijk onderzoeken zodat meer scholen deze keuze kunnen maken.'

Onder de noemer 'Kindcentra 2020, ontwikkel de toekomst' pleitten het Kinderopvangfonds, het Pettelaar Overleg (elf bestuurders uit het po, waaronder Jack van de Logt van Conexus), een aantal kinderopvangbestuurders en de kopgroep Wethouders voor Kindcentra voor het uiteindelijk samengaan van kinderopvang, peuterspeelzalen en primair onderwijs in kindcentra voor nul- tot twaalfjarigen. Ook de zorg wil men in deze centra incorporeren. Anki Duin is tevens voor dit project actief. 'Het idee is dat we de

ervaringen binnen PACT inbrengen voor Kindcentra 2020. Als het goed is ontstaat zo een degelijk onderbouwd en breed gedragen programma, waarmee een nieuw kabinet echt stappen kan zetten die op wettelijk niveau de vervlechting van sectoren mogelijk maken.'

Voor meer informatie over PACT, zie www.pedagogischpact.nl

Op 24 september was het symposium 'Kindcentra 2020, ontwikkel de toekomst'.

Zie: www.kindcentra2020.nl.

Ze komen door bijvoorbeeld de scheiding van hun ouders, faalangst of aanhoudende buikpijn niet goed aan leren toe. Directeur Van den Bosch: 'Marije biedt ondersteuning in de lastigere groepen en helpt, vanuit haar eigen discipline, leerkrachten om anders naar kinderen te kijken. Als team kunnen we zo eerder inspelen op problemen bij kinderen en heftigere problematiek helpen voorkomen.'

Kindcentra in strategisch beleidsplan

Dergelijke interdisciplinaire teams die Passend onderwijs, of passende opvang, zo vroeg mogelijk en met behulp van expertise uit de zorg inzetten, zijn het ideaalbeeld van Van de Logt. In zijn strategisch beleidsplan heeft hij vastgelegd dat alle Conexus-scholen zich ontwikkelen tot brede scholen en waar mogelijk integrale kindcentra. Schoolleider Van den Bosch van Het Talent staat te trappelen. 'In mijn optiek is de fysieke

In de praktijk steekt de jeugdzorgmedewerker meer tijd in leerlingen zonder stempeltje die opvallend gedrag vertonen

school net zo goed eigendom van de jeugdhulpverlening, het maatschappelijk werk en de kinderopvang.' Van de Logt realiseert zich dat niet alle scholen binnen Conexus al zover zijn. 'Natuurlijk zijn er ook minder vernieuwingsgerichte schooldirecteuren. Die hebben meer tijd nodig. Initiatieven zoals op Het Talent werken alleen als het kindcentrum ook de persoonlijke ambitie is van de schoolleider. Maar we hebben wel samen als stichting onze richting bepaald, dus ook mijn andere directeuren spreek ik op dit punt aan.' ■

Wilt u ook aan de slag met Pact?

Neem dan contact op met Anki Duin, info@pedagogischpact.nl

De PO-Raad heeft in 2013 een position paper opgesteld samen met de VNG, de Brancheorganisatie Kinderopvang en de MOgroep waarin de volgende ambities zijn geformuleerd:

- Streef naar integrale dagarrangementen voor de 0- tot 12-jarigen met ruime openingstijden, waarin onderwijs, peuterspeelzalen en kinderopvang, naast sport, cultuur, centra voor jeugd en gezin, jeugdzorg en welzijn belangrijke partners zullen zijn
- Investeer in kwaliteit van (samenwerkende) professionals
- Zorg voor coördinatie van integraal beleid en regel eenduidige interdepartementale coördinatie.

Overgang po-vo

Schooladvies weegt het zwaarst

Met de verplaatsing van de eindtoets van februari naar april krijgt het schooladvies meer gewicht in de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs. Het is belangrijk dat dit advies betrouwbaar is, zodat de leerling op de juiste plek terechtkomt. Afspraken tussen primair en voortgezet onderwijs over de kwaliteit van het schooladvies voorkomen gesteggel.

TEKST SUSAN DE BOER, MARIJKE NIJBOER

De afgelopen jaren leek het schooladvies minder waard te zijn geworden. De leerkracht gaf wel een advies, maar of een kind ook daadwerkelijk werd geaccepteerd op het geadviseerde niveau, hing in hoge mate af van de Cito-Eindtoets. Een krachtige lobby door de PO-Raad heeft voor verandering in die situatie gezorgd. Door het schooladvies centraal te stellen, worden de expertise en ervaring van het basisonderwijs veel meer benut bij de overgang. Zo maken leerlingen meer kans op een goede doorstroom.

Het schooladvies wordt leidend bij de toelating tot het voortgezet onderwijs. Als de eindtoets hoger uitvalt dan het schooladvies, is de basisschool verplicht om het schooladvies te heroverwegen. In overleg met de leerling en zijn ouders kan de school het advies dan naar boven bijstellen, maar dat is niet verplicht. Wanneer de eindtoets lager uitvalt

dan verwacht, mag de basisschool het schooladvies niet bijstellen. In dat geval krijgt het kind de kans om zich in het voortgezet onderwijs te bewijzen op het oorspronkelijk geadviseerde niveau. 'Een kind lager plaatsen dan het schooladvies mag alleen wanneer ouders en leerlingen daar zelf om vragen,' zegt Marleen van der Lubbe, adviseur van de PO-Raad. 'Kinderen krijgen in deze nieuwe regeling de kans om te laten zien dat zij het door de basisschool geadviseerde schooltype daadwerkelijk aankunnen.'

Overleg

De nieuwe regelgeving maakt overleg tussen het po en vo noodzakelijk. Als een vo-school twijfelt over het advies van een basisschool, kan de school de toelating niet afhankelijk maken van het resultaat op de eindtoets. Bovendien mogen vo-scholen bij de toelating, naast de eindtoets, geen andere gegevens

gebruiken of eisen. Wel kunnen in de regio afspraken worden gemaakt over de gegevens die bij het schooladvies worden betrokken. Het is wenselijk dat po en vo met elkaar in gesprek gaan over het beste vervolg voor de leerling. In ongeveer de helft van de gemeenten maken vo-scholen gezamenlijk afspraken over een gemeentelijke of regionale povo-procedure, in overleg met de betrokken basisscholen. Dat blijkt uit het vorig jaar mei verschenen rapport *Selectiemechanismen in het onderwijs*¹. Daarmee wordt de overstap voor leerlingen en ouders binnen de gemeente of regio overzichtelijker dan wanneer iedere vo-school eigen selectiecriteria hanteert. 'Op de snijvlakken tussen de niveaus maken de precieze criteria voor leerlingen soms veel verschil,' schrijven de onderzoekers. Volgens het rapport geeft de toegang tot een bepaald niveau in het eerste leerjaar al een duidelijke richting aan de schoolloopbaan van de leerling. Het Onderwijsverslag over het schooljaar 2012/2013 nuanceert dat beeld. Driekwart van de leerlingen zit in het derde leerjaar op het geadviseerde niveau. Tien procent stroomt tussen het eerste en derde leerjaar op. Dit verschijnsel doet zich vooral voor van havo naar vwo en binnen het vmbo van de basisberoepsgerichte naar de kaderberoepsgerichte leerweg.

---

1 Ettelaar, D., Leest, B., Eck, E. van, Verbeek, F., Vegt, A.L. van der, Jongeneel, M. (2013). *Selectiemechanismen in het onderwijs*. Rapport 13-2. Nijmegen/Amsterdam/Utrecht: ITS/Kohstamm Instituut/Oberon.

Marleen van der Lubbe: 'Kinderen maken in deze nieuwe regeling een betere kans op een optimale schoolloopbaan'

Amsterdam

In Amsterdam is een zogenoemde kern-procedure van kracht. Al ruim tien jaar overleggen de Amsterdamse bestuurders van po en vo over de overgang en de rol van het schooladvies daarin. Een regiegroep buigt zich over een nieuwe manier van selecteren en plaatsen in Amsterdam. 'Dat het schooladvies nu zwaarder weegt is wat mij betreft goed nieuws,' zegt Herbert de Bruijne, bestuurder van Openbaar Onderwijs aan de Amstel (OODA) en lid van de regiegroep.

In Amsterdam wordt het schooladvies gebaseerd op de gegevens uit de toetsen van het leerlingvolgsysteem (LVS) van groep 6, 7 en 8 op rekenen/wiskunde, begrijpend lezen, spelling algemeen en spelling werkwoorden, en in groep 8 ook studietoelagen. Daar komt in januari de uitslag bij van de zogenoemde 'M-toetsen', die halverwege het schooljaar zijn afgenomen. Volgens De Bruijne doet een onderbouwing met over meerdere jaren afgenomen LVS-toetsen meer recht aan kinderen. 'Het brengt een kind over een langere periode in beeld en niet met één momentopname zoals de Cito Eindtoets,' zegt hij. 'Het schooladvies wordt vollediger door een betere onderbouwing en de vo-school kan het advies beter beoordelen. Soms zal een leraar een brede brugklas adviseren, omdat de leerling kans maakt op 'opstroom'. Soms zal een vo-school aanvullende informatie nodig hebben. De basisschool is dan verplicht deze te leveren. Over het algemeen zie je dat het totaalbeeld van de leerling belangrijker is geworden.'

Ook vader Ton van Oosten is blij dat het schooladvies zwaarder gaat wegen. Van Oosten, tevens mr-lid op de Amsterdamse Burchtschool: 'Het niveau waar je kind terechtkomt op het vo wordt nu bepaald door het po. Vanaf groep 6 worden de lvs-scores meegenomen. Je krijgt een evenwichtiger advies, dat niet negatief kan worden beïnvloed door een lage score op de Cito Eindtoets.' Van Oosten heeft al twee kinderen op het vo. Hij verwacht niet dat de dominantie van het schooladvies tot heel andere plaatsingen zal leiden:

'Onze ervaring is dat iedereen in lijn met het lvs werd geadviseerd en dat de eindtoets uiteindelijk hetzelfde aangaf.'

Wachlijsten

De Amsterdamse kernprocedure verandert. Een matchingsysteem moet recht doen aan voorkeuren van kinderen en ouders. De Bruijne: 'Een kind geeft meerdere voorkeuren op. In principe wordt een kind meteen in de eerste ronde geplaatst. Dat is een verbetering ten opzichte van de huidige situatie, waarin wordt geloot om een plek op de school van je keuze. Alle kinderen, ook

Herbert de Bruijne:
'Het schooladvies wordt
 vollediger door een betere
 onderbouwing'

de 700 die jaarlijks werden uitgeloot en dan op een school kwamen waar zij eigenlijk niet naar toe wilden, komen met dit systeem op een school terecht die op hun eigen voorkeurlijst staat. Niet allemaal op de school van eerste of tweede voorkeur, maar de meeste kinderen zullen in hun eigen top 5 geplaatst worden.' In sommige gevallen kan een kind voorrang claimen. 'Een kind dat op een Montessori-basisschool zit, heeft bijvoorbeeld voorrang bij de Montessori-vo-school. En sommige scholen hanteren een broertje-zusje-regeling.' Vader Van Oosten verwacht dat het nieuwe systeem in zijn algemeenheid een verbetering zal zijn. 'Gemiddeld zal het zo uitpakken dat er minder kinderen naar de school moeten van hun laatste voorkeur. Maar het individuele kind kan nog steeds worden afgewezen door de school waar hij of zij het liefst naartoe wil.'

Plaatsing

Vanaf 2015 is de eindtoets in april in plaats van in februari. Het schooladvies is al in februari bekend. Als de score op de eindtoets aanleiding geeft tot een heroverweging, kan dat lastig zijn voor vo-scholen. De Bruijne. 'Er zijn drie categorieën kinderen. Bij de grootste groep is het duidelijk welk schooltype het gaat worden. Dan is er de categorie leerlingen met een zorgbehoefte. Die zijn al eerder in beeld, dus daarover gaat de discussie meestal niet. Tenslotte zijn er kinderen met een wisselend beeld. Een kind kan in groep 8 ineens een spurt maken.' Ongeveer acht procent van de leerlingen krijgt een schooladvies

dat meer dan één schooltype hoger of lager is dan het advies op basis van de score op de Cito-Eindtoets, blijkt uit onderzoek². Een heroverweging betekent niet automatisch dat er een aanpassing komt, zegt De Bruijne. 'Als die er komt, vindt die plaats in mei, na de uitslag van de toets. Scholen moeten daarvoor dus plekken vrijhouden. Voor komend jaar zullen we daarom het definitieve plaatsen van alle leerlingen pas eind mei doen. Ondertussen kijken we natuurlijk wel naar de aanmeldingen van leerlingen en zal het voortgezet onderwijs bepalen waar er volume bij moet komen.'

De Amsterdamse po-scholen organiseren voorlichting voor leerkrachten over het belang van een goed onderbouwd schooladvies. 'Er mogen geen gaten zitten in de onderbouwing hiervan,' zegt De Bruijne. 'Daar moeten leerkrachten aan wennen. Voor het po is het belangrijk dat leerkrachten de procedure goed in de vingers krijgen, dat ze weten hoe het advies er precies uit moet zien. Bovendien moeten de leerkrachten goed bereikbaar zijn in de weken dat het speelt, zodat ze mondeling toelichting kunnen geven. Voor kinderen is het belangrijk dat de informatie zo goed mogelijk wordt overgedragen.' ■

---

2 Timmermans, A., Kuyper, H., Werf, G. van der (2013). *Schooladviezen en onderwijsloopbanen. Voorkomen, risicofactoren en gevolgen van onder- en overadvisering*. Groningen: GION

Overstapservice Onderwijs (OSO)

Op dit moment hebben bijna 5.000 scholen zich gekwalificeerd voor Overstapservice Onderwijs (OSO). Met OSO kunnen scholen leerlinggegevens digitaal overdragen als een leerling de overstap maakt van het primair naar het voortgezet onderwijs, of als een leerling van de ene basis- of middelbare school naar een andere overstapt. In de periode februari - mei van afgelopen schooljaar gebruikten veel scholen voor het eerst OSO. Omdat het om privacygevoelige informatie gaat, moet de school gekwalificeerd zijn om OSO te mogen gebruiken. OSO heeft onder gekwalificeerde basis- en middelbare scholen een onderzoek gedaan. Van de ruim 600 respondenten gaf 68% aan dat zij vóórdat zij OSO gebruikten de leerlinggegevens nog via een papieren dossier uitwisselden. De meeste scholen gaven aan het afgelopen schooljaar OSO gebruikt te hebben voor de overdracht tussen het primair en voortgezet onderwijs. Meer resultaten uit het onderzoek over het gebruik van OSO, kunt u lezen op www.overstapserviceonderwijs.nl.

Digitaal OverdrachtsDossier (DOD) verdwijnt

In december 2015 wordt OSO officieel de landelijke standaard voor de digitale uitwisseling van leerlinggegevens. Het DOD verdwijnt dan. Schoolbesturen en samenwerkingsverbanden wordt geadviseerd om tijdig te starten met hun overstap naar OSO. Kwalificatie en begeleiding vanuit het project OSO is tot 31 december 2014 kosteloos. Als u hiervan nog gebruik wilt maken, neem dan snel contact op met de OSO Servicedesk, 030-2324890 / servicedesk@oso-od.nl.

Meer informatie op de [website](#) van Overstapservice Onderwijs
Zie ook de veelgestelde vragen op deze [site](#)

Vanaf januari 2015 begint de beheerfase van het project OSO. Schoolinfo draagt haar activiteiten dan over aan Kennisnet, die het beheer van OSO op zich neemt.

‘Tablets zijn leuk, maar voornamelijk voor thuisgebruik. Voor het onderwijs blijft het van ondergeschikt belang’

Tablets bieden oneindig veel mogelijkheden. Dat maakt ze tot leuk speelgoed, maar vergroot ook hun inzetbaarheid in het onderwijs. Waar zijn deze apparaten het meest op hun plaats: thuis of in de klas? Van de 243 mensen die reageerden, schaarden zich 162 (67%) tegen de stelling. Zij zien wel degelijk een functie voor dit apparaat op school. ‘Innovatief en toekomstgericht werken is van belang,’ schrijft iemand die voor stemt. ‘Het is duurzaam, beter voor je rug, een hulpmiddel. Kinderen vinden het leuk om middels spelletjes te leren en vragen te krijgen en meteen hun score te zien. Het kan op afstand, dat is ook handig voor bijvoorbeeld zieke kinderen.’

Een ander: ‘Tablets zijn heel goed te gebruiken in het po. Niet de hele dag, maar zeker enkele keren per week. Denk aan lessen mediawijsheid met praktijkoefeningen, directe feedback op oefeningen bij cognitieve vakken, snelle interactie tussen tablets van alle individuele leerlingen en het digibord (classflow), presentaties.’

Tablets zijn handig, vindt een derde, maar je moet in je enthousiasme ook niet overdrijven. ‘Blijf tablets inzetten als hulpmiddel en zie het niet als leerdoel.’

Van de reageerders stemden er 81 (33%) voor de stelling. Zij zien de tablet liever als leuk speelgoed voor thuis. Verder waren er mensen die liever een anders geformuleerde stelling hadden gezien. ‘De vraag is niet of iets leuk is,’ schrijft zo iemand. ‘Het gaat er om of je met het gebruik van dit hulpmiddel serieus iets kunt doen aan verbetering van onderwijskwaliteit. Je moet de vraag dus omdraaien. Het apparaat is inderdaad niet van belang op zichzelf, en daarom vind ik het een slordige vraagstelling.’

Ook reageren? De redactie interviewt voor het artikel over de stelling telkens twee onderwijsbestuurders. Wilt u een keer uw mening geven? U kunt zich hiervoor melden via podium@poraad.nl

'Goed voor onderwijs op maat en ouderbetrokkenheid'

'Ik ben het oneens met de stelling. Wij hebben sinds dit schooljaar een school die werkt volgens het Steve Jobs-concept. Daar wordt uiteraard gewerkt met tablets. En ook sommige andere scholen van ons bestuur doen al een en ander met de tablet. Maar dit is niet meer dan een middel. Een *leermiddel*, om precies te zijn: er staan bij ons geen spelletjes op.

Cruciaal is de vraag: welke visie heb je op het onderwijs? En wat heb je nodig om die visie te realiseren? Het belangrijkste wat wij op onze 'Steve Jobschool' willen realiseren, is het mogelijk maken van gepersonaliseerd leren. We willen onderwijs bieden

dat meer op maat is voor elk kind. Om het gepersonaliseerd leren mogelijk te maken, schrijven we individuele ontwikkelingsplannen voor kinderen. Het ontwikkelingsplan wordt zowel met het kind als de ouders besproken. Het werken met deze plannen kan natuurlijk ook prima zonder tablet, maar de tablet is hiervoor wel een heel mooi middel. Je kunt de lesstof veel beter op maat aanbieden aan ieder kind.

Om gepersonaliseerd leren in een groep mogelijk te maken, is het gebruik van ICT hulpmiddelen nodig. Deze ondersteunen de leerkracht. Het werk wordt automatisch nagekeken en geregistreerd. De tijd die de leerkracht dankzij het gebruik van ICT over heeft, kan hij of zij gebruiken voor het begeleiden van kinderen.

Daarnaast willen we de ouders meer betrekken bij het leren. De tablet gaat mee naar huis, dus ouders kunnen hem op de keukentafel zetten en zeggen: laat eens heel even zien wat je vandaag hebt gedaan.

De kinderen geven stuk voor stuk aan dat ze het werken met de tablet veel leuker vinden dan met de traditionele leermiddelen. Ze zien na een opdracht ook onmiddellijk wat ze goed en fout hebben gedaan. Die directe feedback vinden ze heel prettig. Natuurlijk zijn er ook valkuilen. De tablet biedt bijvoorbeeld oneindig veel mogelijkheden. Daarom is het heel belangrijk dat de leerkracht goed weet wat hij met een bepaald kind in een bepaalde periode wil bereiken. Zonder die focus wordt het werken al gauw onoverzichtelijk. Wij zijn, kijkend naar alle mogelijkheden en ook die valkuil, continu in gesprek over hoe we het gepersonaliseerd leren het beste vorm kunnen geven. Dat vind ik een waardevol proces.'

'Zoek verbinding met de digitale wereld waar kinderen verkeren'

'Die stelling vind ik onzin. Tablets, laptops en mobiele telefoons zijn communicatiemiddelen die zo eigen zijn aan het leren en ontwikkelen van leerlingen, dat je die overal toepasbaar moet laten zijn. Het is onze opdracht als onderwijsveld om dit in proeftuinen verder door te ontwikkelen. Dit is wat ons land nodig heeft, en hoe onze kinderen nu al leren.

Leren gebeurt steeds meer parallel. Kinderen gebruiken niet alleen meer de school om kennis te vergaren en te ontdekken. Ze leren overal. Wij moeten als school de verbinding zoeken tussen ons onderwijs en de digitale wereld waar onze leerlingen verkeren. Tegelijkertijd moeten we erkennen dat de gene-

ratie die nu voor de klas staat, niet is opgegroeid met deze digitale wereld.

Ik zie drie opdrachten voor het onderwijs. De basisopdracht is om de onderwijskwaliteit te blijven versterken. Dat moet natuurlijk op pedagogisch verantwoorde wijze; we geven normen en waarden mee en doen aan *character building*. Verder moeten we toe naar 'extended learning', waarbij we het leren buiten en binnen de school met elkaar verbinden. Tenslotte werken we toe naar een andere rol voor leraren en leerlingen. Wij gaan als onderwijsgevend meer faciliteren, begeleiden, ondersteunen, zodat leerlingen meer eigenaar kunnen zijn van hun eigen leerproces. Dat vraagt nogal wat van methoden: kinderen moeten in hun eigen tempo, ook buiten de school, kunnen leren. ICT kan bij dit alles een prachtige drager en versneller zijn. En geeft bovendien extra mogelijkheden tot educatief partnerschap met ouders. Mijn stichting heeft sinds dit schooljaar het Inspirium, een ICT-lab dat onze leerkrachten inspireert, adviseert en traint voor het gebruik van technologie in het onderwijs. Zeven van onze scholen werken al aan onderwijsvernieuwingen met het nieuwe leren, educatief partnerschap en extended learning. In een dergelijk transitieproces is het een uitdaging om de juiste balans te blijven vinden tussen onderwijsopbrengsten, het wereldburgerschap en de manier waarop je de technologie in je school langzamerhand meer dragend laat zijn. Je moet beseffen dat alle aandacht, tijd en ruimte die je hieraan besteedt, elders vandaan komt.'

De leraar bepaalt of de tablet wordt gebruikt

D66 waakt voor een vorm van staatsdidactiek, waarbij politici vanuit Den Haag voorschrijven op welke manier kinderen moeten leren. Daarom ben ik als politicus altijd terughoudend in het reageren op dergelijke stellingen.

Tegelijkertijd vind ik dat de huidige focus op het gemiddelde en de middelmaat moet worden doorbroken. Voor sociaal-liberalen biedt goed onderwijs maximale keuzevrijheid en optimale kansen in de samenleving. Daarbij speelt het onderwijs in op de individuele talenten van leerlingen door ruimte te bieden voor vraaggestuurde curricula en flexibele vakkenpakketten. Iedere leerling kan zich zo optimaal ontwikkelen. Daarbij zien we dat de wereld om ons heen digitaliseert. Veel

kinderen gebruiken van jongs af aan smartphones en tablets. ICT kan bij flexibele vakkenpakketten een goede rol spelen.

De leraren zijn de experts. Zij moeten de tijd en ruimte krijgen om zich zo veel mogelijk te richten op het geven van onderwijs en het op peil houden van hun eigen vakkennis en vaardigheden. De leraar is degene die het vertrouwen en de vrijheid moet hebben om vorm en inhoud te geven aan zijn lessen. Daarom moet de leraar samen met de school de afweging maken of er tablets worden gebruikt in de les. Een leraar kan heel goed aangeven dat bepaalde onderdelen bijvoorbeeld op de tablet worden gedaan. Daarna kan, als de leraar dat zou willen, de tablet in de tas of in de la.

Ouders horen overigens ook actief betrokken te zijn bij het onderwijs. Goede medezeggenschap kenmerkt zich doordat ouders daadwerkelijk iets te zeggen hebben over de zaken waar het echt om gaat, zoals de besteding van de financiële middelen van een school. Tablets kunnen immers kostbaar zijn.

Goed onderwijs stelt iedere leerling in staat om zijn eigen talenten te ontdekken en verder te ontwikkelen. Digitale leermiddelen kunnen de docent sterk ondersteunen in het bieden van onderwijs op maat. Het gebruik van een tablet in de klas kan daarbij als middel, niet als doel, een uitstekende aanvulling zijn. De leraar, de school en de ouders kunnen daar samen een goede afweging in maken.

Om de leerling